

אורות בחשיכה¹

מאת מרים רות

שה נוכחות וקרבה. נגיעות קלות ועדינות ולטיפות מתלוות מעת לעת לזמר החרי" שי. נוכחות עוזרת לגשר בין יום ללילה. שירי-ערש הוא שיר פרידה מהיום, שיר פרידה מפעילות סוערת, שיר פרידה מ-אהובים ויקרים. השיר חוזר ערב ערב. הצלילים הרכים מאגדים ויוצרים טקס של יחדיו, אשר חוזר ערב ערב, ומבטיח המשך של קיום משותף. השעה היא שעת משבר: העולם משתנה מאור לחושך, סביבת החיים המוארת והמוכרת טובלת בצללים מטושטשים וזרים. הצלילים הש-קטים, הלחן האיטי מרגיעים את הגוף ומרסנים את התנועה המתמדת האופ-יינית למצבי עירנות של היום. אט אט קולטים קצב לילי של נשימה ארוכה ועמוקה, נרגעים ונרדמים.

אין תחליף לשירי-ערש. לשוא עמלו להמציא מכשירים טכניים שיעזרו להר-דים את הילד. שירי ערש מוקלטים על קסטות ותקליטים — חסרים את הגורם העיקרי: את הקירבה האנושית. המציאו גם בובות מתוחכמות ש"עובדות על קפיץ" מרקדות ומזמרות לנגד עיני הילד גם הן אינן עומדות במבחן וקסמן פג במהרה.

הספר מכיל אוסף עשיר ומגוון של שירי ערש. מפעל חשוב הוא של עורכי הקובץ, שאספו, רשמו והנציחו אוצרות נשכחים של שירי-ערש במילים ובתווים, והצילו תרבות שוקעת, שמצווה להצילה.

השבח למאיירת ולבית ההוצאה, שיצ-קו את התוכן החשוב בצורה חגיגית על ידי עיצוב מעולה ועל ידי ציורים יפים המאירים את האווירה הלילית.

ההרמוניה שלמה בין מילים, לחנים ותמונות. האינטימיות בין המבוגר המר-דים לבין הילד משתלטים על הכל: צלילי הלחן טווים כורי-שינה על עיניים ואלה נעצמות. התמונה הלילית דוממת, שקטה ושלווה. האוסף יעזור לשמר תר-בות עתיקת-ימים ויחזק את האמונה בחשיבותו של מפגש חם, אוהב ואינטימי בין המרדים והנרדם.

שיר-ערש — אור בחשיכה

הלחן נובע מגרונו ומלבו של אדם קרוב ואהוב. השירה השקטה והשלווה ממחי-

---

* "שיר לאלף עריסות", ערכו: אסתר לנואל וגיל אלדמע, ציירה: אראלה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשמ"ד.

ספר "לאסף עריסות"

האוסף העשיר מחולק לחמישה שערים :

שער ראשון : "נומי, נומי, ילדתי" — מכיל שירים לקטנים — שירי־פרידה מבובה ומדובון, מאילות ומציפורים והס־תגלות לעולם הלילי. **שער שני :** "שכב בני" — שירים מלטפים ומרגיעים, אך גם טרדות היום בוקעים מהלב. האם מלטפת, מפייסת ברוך ובאהבה ובאוירת היחד האינטימית היא משתפת את הבן בצרותיה. הקו נמשך **לשער השלישי** "אלף עריסות", **ולשער הרביעי** "העירה שלי", — שירי ערש עממיים בעברית וביידיש. שירים אלה עברו את מבחן הדורות ואופיים העממי משקף ברור את הקווים המאפיינים שירי הערש ובוודאי שימשו כהשראה למשוררים רבים. אביא דוגמא אחת שתבהיר את הנאמר עד כה : "נום ילדי" (עמ' 112).

נום ילדי, זהב פרווים,
נום, מלאך שלי,
אוצרי יפה־עיניים,
נומה עוללי.

השיר מתחיל בוידוי אהבה מלטף ומר־גיע. הבית השני טובע בדמעות :

על ידך אמך יושבת,
שרה ובוכה,
את אשר אני חושבת,
פעם עוד תדע.

השער האחרון : "פרש כנפיד, הערב" מסתיים בשירה של תרצה אתר. שיר הסיום הולם את הספר היפה הזה :

הלילה איננו רק חשך על דרך,
לפעמים הוא שירים ונגון והד.
(עמ' 134).

כל מכונה — תהיה משוכללת אשר תהיה — איננה יכולה לבוא במקום מפגש אנושי חם.

כלשונו של אנדרסן : "אצל הצפור המ־לאכותית הכל קבוע מראש. כזאת וכזאת נשמע ולא שום דבר אחר"¹. ובלשון אחר "הדיג המסכן, ששמע בזמנו את הזמיר האמיתי, אמר : 'הצליל אינו גרוע כל־כך — דומה מאד לצפור — ובכל זאת כמו חסר משהו'"².

ועוד : "הצפור החרושה. לא היה מי שיכוננה ומבלי שיכוננוה, לא יכלה ל־שיר"³.

הזמיר החי אומר : "כאשר שרתי בפ־עם הראשונה — העליתי דמעה בעיניך — זאת לא אשכח לעולם — אלה הם העדיים המשמחים את לב השר... אשיר לעת ערב... ושירתי תוכל לנסוך עליך, גם חדוה, גם הרהורים. על המאושרים אשיר ועל הסובלים ; על הטובים אשיר ועל הרעים האורבים לך פה סביב..."⁴.

שירי הערש בוקעים מהלב ומספרים על טובים ורעים, על מאושרים וסובלים — לא חשוב מה שרים, חשוב מי השר וכיצד הוא ממחיש את נוכחותו האוהבת. ילד בן 5 אמר לאמו : "אמא — חשך — אני לא רואה אותך". והוסיף : "אמא! תדברי או תשירי — אז אראה שאת פה על ידי !"

שירים היוצאים מהלב — מוצאים דרך אל הלב ומאירים בחשיכה.

1. "כל אגדות אנדרסן", עברית : אהרון אמיר, הוצאת מסדה 1972, עמ' 159.
2. שם.
3. שם, עמ' 163.
4. שם, עמ' 164.

האיורים של אראלה מאירים את דפי הספר.

גזירות הנייר הן אמנות עממית יהודית עתיקה. הן הולמות את שירי-הערש הלייזיים ומעמיקות את אוירתם הריגושית. צהוב, כתום ושחור, פעם על רקע לבן ופעם על רקע שחור, מזמנים טיול לילי רווי רמזים. הטיול מתחיל ומסתיים עם שביל-החלב הנובע כנהר לבן מעטיני פרה לבנה בשמים שחורים ומכוכבים כשחר-מש הירח מנמנם, מהרהר ומחריש בפינה. עיטורי העמודים משמשים כמסגרת ורמז, ויוצרים איזון בין הטקסט השירי, הת-

ייים והתמונה (ראה עמ' 38—39; עמ' 64—65; ועוד). כך התמונות הגדולות המשתרעות על עמוד שלם מול שיר ותווים. (כמו עמ' 78—79) הספר עטוי ברגישות ובאהבה.

הספר מיועד לכל המשפחה: הורים יקראו בו ויזמזמו לחנים ויזכרו ניגונים נשכחים. נערים ונערות יקראו, ינגנו יב-חרו וילמדו שירים; והקטנים — ייהנו לשמוע שירי-ערש, מפי הוריהם, שצצו ועלו בזכרונם. זה ספר לאלף אלפי ערי-סות והילדים יגלו ש"הלילה איננו רק חושך... הוא גם שירים וניגון והד.